

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI**

**19.00.05 – "IJTIMOIY PSIXOLOGIYA. ETNOPSIXOLOGIYA" IXTISOSLIGI
BO'YICHA KIRISH IMTIHONI**

DASTUR VA BAHOLASH MEZONI

Buxoro – 2023

Tuzuvchilar:

P.f.d. (DSc), professor A.M.Nazarov
P.f.d Phd dotsent Sh.Sh.Ostanov
P.f.d Phd dotsent Sh.Sh.Rustamov

Taqrìtchilar:

P.f.n. dots. E.Z.Halimov
P.f.n. dots. Usmanova

Ushbu dastur Psixologiya va sotsiologiya kafedrasi yig'ilishining 2023 yil
3 - *oktabr* - dagi 6 - soni majlisida muhokama qilingan.

Ushbu dastur Tarix va yuridik fakulteti ilmiy kengashining 2023 yil
__ - __ - dagi __ - soni majlisida tasdiqlandi.

KIRISH

«Jiimoiy psixologiya, etnopsixologiya» fani bo'yicha tuzilgan dastur talabalarning olam, jamiyat va insonning o'rganishi psixologik bilimlarga zaruratining mavjudligi; ularning dunyoqarashini boyitish va rivojlantirishda psixologik qonuniyalarni o'rganish ehtiyojining mavjudligi; inson psixologiyasining umumiy psixologik qonuniyalari, shaxs va voqelik, shaxs va jamiyat, shaxs va predmetlar olami ortasidagi munosabat, voqelikni anglashi, olamni psixologik tahlil, psixologik hodisalarning kechishi, psixologiyaning tarixiy va nazariy roli jamiyatda olib borilayotgan ishlar orqali amalda oshirishga qaratilganligini xarakterlaydi.

Odamlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va muomala. Jiimoiy psixologiya qonuniyalari. Jiimoiy munosabalar va shaxslararo munosabalar tizimida muomalaning o'rn. Odamlar o'rtasidagi kommunikativ jarayonning xususiyati: informatsiyaning xarakatlanishi davomida boyitish va rivojlantirish. Shaxslararo idrokning emosional tomoni, shaxslararo atraksiya ko'rinishi, simpatiya, antipatiyaning turli ko'rinishlarini ochib beradi.

Muomala jarayonida o'zaro ta'sir metodlari va usullarining ahamiyati. O'zaro ta'sir muomala jarayonida etnik tomonlarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, psixologiyasining etnik tomonlarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, shaxslararo idrok aniqdligini oshirishdagi amaliy vositalarni qo'llash, jiimoiy psixologik trening o'tkazish va uning samaradorligini aniqlash kabi jihatlarni yoritishdan iborat.

Jiimoiy psixologiya, etnopsixologiya fanining maqsad va vazifalari

Jiimoiy psixologiya, etnopsixologiya olam, jamiyat va insonni o'rganishning psixologik bilimlarga zaruratining mavjudligi; ularning dunyoqarashini boyitish va rivojlantirishda psixologik konuniyalarni o'rganish ehtiyojining mavjudligi; inson psixologiyasining jiimoiy psixologik qonuniyalari, shaxs va voqelik, shaxs va jamiyat, shaxs va predmetlar olami ortasidagi munosabat, voqelikni anglash, olamni psixologik tahlil, psixologik hodisalarning kechishi, psixologiyaning tarixiy va nazariy roli jamiyatda olib borilayotgan ishlar orqali amalda oshirishga qaratilganligi bilan xarakterlanadi.

Ilmiy bilimlar tizimida sotsial psixologiyaning tugan o'rn, predmeti haqida qarashlar

Sotsial psixologiya metodini tushunish umumiy psixologiya va sotsiologiya predmetini tushunishga bog'liqligi. Psixologiya va sotsiologik adabiyotlarda sotsial psixologiya predmetini birdek tushunish yo'qligi. Sotsial psixologiya predmetiga nisbatan mavjud uch nuqtali nazar.

Sotsial psixologiyaning boshqa fanlar, psixologiyaning boshqa turlarini bilan munosabati. Sotsial psixologiya predmeti tushunchasi. Tarixni tanqidiy analiz qilish va chet sotsial psixologiyasidagi nazariyalar oqimlarning mohiyati.

Sotsial psixologik g'oyalarni shakllanishi tarixi

Jiimoiy falsafiy va sotsiologik ta'limlarda jiimoiy – psixologik g'oyalarni rivojlantirishi. Sotsial psixologiyani mustaqil fan bo'lib qirilib chiqishda jiimoiy, ilmiy va ideologik nazariyalarni yaratish bo'yicha birinchi xarakatlar. «Xalqlar psixologiyasi» uni tarixiy sabablari va vazifalari. Lasartrus, Shleyxmal tomondan uni programmasi shakllanishi. «Xalqlar psixologiyasi» ga Vundtning maxsus yondashuvi. Omma va olomon psixologiyasi. Tard ishlarida uch manbalarni va uch tugallanishni «Jiimoiy xarakat instiniki nazariyasi» (Mak Daugall).

Sotsial psixologiyani chet eldagi hozirgi vaqtda mavjud bo'lgan asosiy nazariy konsepsiyasi. Yevropa sotsial psixologiyasida katta guruhlar va ommaning ijtimoiy jarayonlarini tahlil qilishga qiziqishning uyg'omishi.

Ijtimoiy-psixologik tadqiqotning metodologik muammolari

Ilmiy bilim rivojlanishining zamonaviy bosqichida metodologik muammolar ahamiyatining o'sishi. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi to'g'risida tushuncha. Ijtimoiy psixologiyada talablar. Ijtimoiy-psixologik tadqiqotning ikkita asosiy tipi. Eksperimental va korrelyatsion. Ma'lumotlarning ishonchligini va sharti masalasini ochishi xususiyati.

Ijtimoiy-psixologik tadqiqotning asosiy metodlari. Kuzatish metodi. suhbat metodi. Hujjatlarini tahlil qilish metodi. Proaktiv metodlar. Ijtimoiy-psixologik tadqiqotlarda to'g'ri va noto'g'ri metodlarning munosabati. Ijtimoiy psixologiyada «test» qo'llashni sharoitlari. Ijtimoiy psixologiyada eksperimentlarning asosiy tiplari. Ijtimoiy psixologiyada o'ljash muammosi.

Odamlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va muomalaning ijtimoiy-psixologik qonuniyatlari. Ijtimoiy munosabatlilar va shaxslararo munosabatlilar

Individual ong rivojlanishida ijtimoiy munosabatlarning hal qiluvchi roli. «Ijtimoiy roly» tushunchasi. Shaxslararo munosabatlarning ijtimoiy munosabatlilar sistemasi va vujudga kelishi, uni namoyon bo'lish shartlari.

Shaxslararo munosabatlarning emosional asosi. Kichik guruhlarda shaxslararo munosabatlilar xususiyatining umumiy xarakteristikasi.

Shaxslararo munosabatlilar tizimida muomalaning o'rni, muomala tuzilishi va (funktsiyasi) vazifalari. Muomala ijtimoiy va shaxslararo munosabatlarni amalga oshirish shartlari. Muomala jarayonini asosiy tomonlari: kommunikativ, interaktiv, perseptiv, muomalaga kirishuvchilar munosabatining xarakteri va hamkorlik faoliyati xususiyati bilan aloqasi.

Muomalani kommunikativ tomoni: muomala-informatsiya almashinish

Odamlar o'rtasidagi kommunikativ jarayonning xususiyati: informatsiyaning harakatlanishi davomida boyishi va rivojlanishi. Kommunikativ jarayonda sheriklar faol pozitsiyasining ta'sir etish xususiyati. Informatsiyaning o'zgartirishda ma'no-mohiyat muammosi.

Kommunikativ vaziyatni ifodalashda ijtimoiy psixologiyaning asosiy tushunchalari apparati. Kommunikatsiya turlari.

Verbal kommunikatsiya. Kommunikatsiya xususiyatlari va ahamiyati. Noverbal kommunikatsiyaning asosiy turlari.

Muomalaning perseptiv tomoni: o'zaro idrok etish

Ijtimoiy psixologiyada perseptiv jarayonlarini analiz qilish xususiyati. Shaxslararo idrokning ijtimoiy-perseptiv jarayonlar tizimidagi o'rni. Shaxslararo idrokning muomala o'zaro bir-birini tushunish asosi.

Atributsiya jarayoni strukturasi. Atributsiyaning tur va shakllari.

Shaxslararo idrokning emosional tomoni shaxslararo atraksiya va simpatiya ko'rinishi. Ijtimoiy-psixologik tening o'lkazish va qo'llash. Muomala jarayonida o'zaro ta'sir mexanizmi.

Odamlar amaliy faoliyati va muomala jarayonida o'zaro ta'sir metodlari va usullarining ahamiyati. O'zaro ta'sir psixologiyasining klinik tomonlarini ishlab chiqish.

Ijtimoiy psixologiyada guruhlar va jamoa muammosi

Ijtimoiy psixologiyada guruhlar muammosini o'rganish uchun guruhlarini ijtimoiy analiz qilish ahamiyati.

Ijtimoiy psixologiyada guruhlarini tadqiq qilish uchun faoliyat prinsiplarining metodologik ahamiyati. Guruh funksiyalari. Guruh parametrlari. Guruh strukturasi. Guruh normalarining shaxs individual hususiyatlariga ta'siri. Jamoalar va guruhlar. Jamoalarning psixologik belgisi – «biz» - hissiyoti yuzaga kelishi. Guruhlar va tashkilot. «Guruhiy ong» fenomeni.

Katta ijtimoiy guruhlarning ijtimoiy-psixologik xarakteristikasi

Katta guruhlar psixologiyasi muammosi. Katta guruhlarini sinflarga bo'lish zaruriyati. Norasmiy birlashmalar va stixiyali tashkili etilmagan guruhlar psixologiyasi.

Katta ijtimoiy guruhlar psixologiyasini tadqiq etishning o'ziga xosligi, ijtimoiy psixologiyasi va ideologiyaning o'zaro munosabati.

Etnik guruhlarining psixologik xususiyatlari. Etnik guruhlarini tadqiq etishning metodologik prinsiplari. Etnik kelib chiqishni, etnik guruh mavjudligini ijtimoiy-tarixiy sharoitlarga bog'liqligi.

Ommaviy ijtimoiy jarayonlar va harakatlilar psixologiyasi

Ijtimoiy fikr va ijtimoiy kayfiyat – ommaviy – ijtimoiy jarayonlarning muhim xarakteristikasi. Katta ijtimoiy guruhlar psixologiyasining emosional tomonini ijtimoiy fikr va ijtimoiy kayfiyat shakllanishida ahamiyati.

Ijtimoiy fikr va ijtimoiy kayfiyat va stixiyali ta'sirlarga ongli ta'sirning munosabati. Ijtimoiy psixologiyada «ijtimoiy ongsizlik» muammosi.

Ijtimoiy fikr va ijtimoiy kayfiyatni hozirgi sharoitda o'rganishning ahamiyati.

Guruhlararo munosabatlilar

Guruhlararo munosabatlilar psixologiyasi. Ijtimoiy psixologiyaga nisbatan yangi soha. Chet el ijtimoiy psixologiyasida guruhlararo munosabatlarning o'rganilishi. Guruhlararo o'zaro ta'sirning guruhdagi ichki jarayonlarga ta'siri. Katta ijtimoiy guruhlar darajasida guruhlararo jarayon spetsifikasi. Guruhlararo munosabatlilar psixologiyasining amaliy muammolari.

Ijtimoiy ustanovka

Ijtimoiy ustanovka tushunchasi. Ijtimoiy ustanovkalarni o'rganishda Uznadze maktabi tadqiqotlarining ahamiyati. Rus psixologiyasida ijtimoiy ustanovkalarni o'rganishga bo'lgan turli yondashuvlar. Ijtimoiy ustanovka strukturasi. Ijtimoiy ustanovkalar emosional kognitiv va xatti-harakat komponentlari. Ijtimoiy ustanovkalar o'zgarishi muammosi va uning nazariy va amaliy ahamiyati.

Shaxsning ijtimoiy-psixologik xarakteristikasi

Shaxs tushunchasi. Jamiyat va shaxsning o'zaro munosabati. Shaxs faolligi. Shaxsning guruhdagi o'rni, kommunikativ, perseptiv va interaktiv ta'sirlar tizimidagi o'rni muammosi. Shaxs va uning ijtimoiy psixologik xususiyatlari. Ijtimoiy-psixologik tahlilda differensial psixologik ma'lumotlarga e'tibor qaratish. Shaxs tiplari va ularning psixologik xarakteristikasi. Shaxsning kommunikativ xususiyatlari. Shaxsning kognitiv murakkabligi

va kognitiv stili muammosi. Shaxs va o'zaro ta'sir muammosi. Shaxsni birgalikdagi harakatlarga tayyorgarligi.

Asosiy qism

1. Sotsial psixologiya metodini tushunish umumiy psixologiya va sotsial psixologiya predmetini tushunishiga bog'liqligi.
2. Psixologik va sotsiologik adabiyotlarda sotsial psixologiya predmetini birdek tushunishning yo'qligi.
3. Sotsial psixologiya predmetiga nisbatan mavjud uch nuqtai nazar.
4. Ilmiy bilim rivojlanishining zamonaviy bosqichida metodologik muammolar ahamiyatini o'sishi.
5. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasi.
6. Sotsial psixologiyada talablar. Sotsial-psixologik tadqiqotning ikkita asosiy tipi.
7. Ilmiy bilim rivojlanishining zamonaviy bosqichida metodologik muammolar ahamiyatining o'sishi.
8. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasi.
9. Sotsial psixologiyada talablar. Sotsial-psixologik tadqiqotning ikki asosiy tipi.
10. Eksperimentli va korrelyasion. Ma'lumotlarning ishonchligini va sharti masalasini ochish xususiyati.
11. Psixoanaliz. Bixeviorizm.
12. Sosiometriya, guruhli dinamika maktabi. Kognitivizm. Interaksionizm. Insonparvarlik psixologiyasi.
13. Tranzaksion tahlil. Ekzistensial psixologiya. Gruhlar psixologiyasi, etnopsixologiya oila psixologiyasi.
14. "Xalqlar psixologiyasi" uning tarixiy saba'lari va vazifalari, Lasarus,
15. Shteyntal tomonidan uni programmasining shakllanishi.
16. «Xalqlar psixologiyasi» ga Vundtning maxsus yondashuvi.
17. Omma va olomon psixologiyasi. Tard ishlariga uch manbani va ishlarida uch tugallanishini "Sotsial xatti-xarakati instinkti" nazariyasi (Mak Daugall).
18. Sotsial psixologiyaning chet eldagi hozirgi vaqtda mavjud bo'lgan asosiy nazariy konsepsiyasi.
19. Katta guruhlar psixologiyasi muammosi. Katta guruhlarni sinflarga bo'lish zaruriyati.
20. Noformal birlashmalar va stixiyali tashkil etilmagan guruhlar psixologiyasi.
21. Katta sotsial guruhlar psixologiyasini tadqiq etishning o'ziga xosligi
22. Sotsial psixologiya va idiologyaning o'zaro munosabati.
23. Etnik guruhlarining psixologik xususiyatlari.
24. Etnik kelib chiqish, etnik guruh mavjudligining sotsial tarixiy sharoitlarga bog'liqligi.
25. Ommaviy sotsial jarayonlar va harakatlar psixologiyasi.
26. Guruhlararo munosabatlar psixologiyasi sotsial psixologiyasiga nisbatan yangi soha.
27. Chet el sotsial psixologiyasida guruhlararo munosabatlarning o'rganilishi.
28. Guruhlararo o'zaro ta'sirini guruhdagi ichki jarayonlarga ta'siri.

29. Katta sotsial guruhlar darajasida guruhlararo jarayon spesifikasi.
30. Guruhlararo munosabatlar psixologiyasining amaliy muammolari.
31. Sotsial fikr va sotsial kayfiyat – ommaviy sotsial jarayonlarning muhim xarakteristikasi.
32. Katta sotsial guruhlar psixologiyasining emotsional tomonini sotsial fikr va sotsial kayfiyat shakllanishidagi ahamiyati.
33. Kichik guruh tuzilishi. Individning guruhdagi o'rni.
34. Kichik guruhlar strukturasi va dinamik aspektlari. Guruhlarining rivojlanish muammosi.
35. Guruhiy aktivlikni vositalashning faoliyatli prinsipi mazmuni.
36. Liderlikni o'rganishning nazariy va amaliy ahamiyati. Guruhiy qaror qabul qilish.
37. Guruhiy fikr shakllanishi va guruhda qaror qabul qilishga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillar.
38. Guruhiy kelishmovchiliklar va qaror qabul qilish mexanizmi.
39. Kichik guruhning faoliyat samarasi.
40. Guruh faoliyati samarasiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.
41. Kichik guruhlar dinamikasining asosiy jarayonlari. Kichik guruhdagi jarayonlarning umumiy xarakteristikasi.
42. Kichik guruhlarining shakllanish mexanizmi.
43. Kichik guruhlarda liderlik va rahbarlik. Sotsial psixologiyada lider tushunchasi.
44. O'zaro ta'sir jarayoning komponentlari.
45. O'zaro ta'sir turlari. Sotsial psixologiyada kooperatsiya va konflikt.
46. O'zaro ta'sirning eksperimental sxemasi.

Baholash mezonlari

- 1) talabgor javobi 86-100 ball bilan baholanishi uchun:
 - savolda qo'yilgan masala mohiyati to'liq adekvat anglanishi;
 - javob berishda mustaqil va ijodiy fikrlanishi;
 - qo'yilgan masala boshqa masalalar bilan bog'lab tushuntirilishi;
 - savol mazmunidagi masalaga doir ilmiy va hayotiy misollar keltirish;
 - savoldagi masala yuzasidan yirik tadqiqotchi olimlar mulohazalarining esga olinishi;
 - javob berishda ilmiy kategoriya va atamalar bilan erkin mulohaza yuritish lozim.
- 2) talabgor javobi 71-85 ball bilan baholanishi uchun:
 - savolda qo'yilgan masala mohiyati to'liq adekvat anglanishi;
 - javob berishda ko'proq reproduktiv yondashuv ustun bo'lishi;
 - qo'yilgan masala boshqa yondosh masalalardan ayri holda tushuntirilishi;
 - savol mazmunidagi masala yuzasidan faqat hayotiy misollar keltirilishi;
 - savoldagi masala bo'yicha faqat muayyan darslik va o'quv adabiyotlari mualliflari fikrining esga olinishi;

-javob berishda ilmiy atamalardan erkin foydalanmaslik, ularning faqat bir ma'nosi haqida tasavvurga ega bo'linishi kerak.

3) talabgor javobi 56-70 ball bilan baholanishi uchun:

-savolda qo'yilgan masala bironing yordamidan keyin ham yetarlicha adekvat anglanmasligi;

-javob berishda muayyan manbaga qattiq bog'lanib qolinishi;

-qo'yilgan masalaning boshqa masalalar bilan aloqasi haqidagi yordamchi ishoralarga e'tiborsizlik kuzatilishi;

-savol mazmunidagi masala yuzasidan bildiriladigan mulohazalar faqat kundalik kuzatishlar natijalari bilan chegaralanishi;

-savoldagi masala bo'yicha qaysi mualliflar mulohazasiga murojaat etganlikni bilmaslik kuzatilishi;

-javob berishda ilmiy atamalarning faqat ommalshgan ma'nolarining tushunilishi, ularning chuqur ilmiy mohiyatini anglamaslikning aniqlanishi zarur.

Boshqa barcha holatlarda talabgor javobi 55 va undan past ball bilan baholanishi to'g'ri bo'ladi.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

1. Ғозиев Э. Онтогенез психологияси. - Тошкент, Ношир., - Т 2010.
2. Дўстмухаммедова Ш.А., З.Т.Нишоновна, С.Х.Жалилова, Ш.Т.Каримова, Ш.Т.Алимбаева "Ёш даврлари ва педагогик психология" – Тошкент. Фан ва технологиялар Марказининг босмахонаси. 2013.
3. Давлетшин М.Г. ва бошқалар «Ёш даврлари ва педагогик психология» - Т. - ТДПУ, 2004 йил.
4. Штерн А.С. «Введение в психологии» - М.: Академия Спб 2002.
5. David G. Mers "Psychology". NY, 2010. WORTH PUBLISHERS.
6. Абрамова.Г.С. «Возрастная психология»: Учебное пособие для студентов вузов. - М., "Изд-во" 2001.- 621 с.
7. Криско В.Г. «Психология и педагогика» - М.: Харвест – АСТ 2000.
8. Зимняя.И.А «Педагогическая психология»: Учебник для вузов. – М., "Изд-во" 2002. - 384с.
9. Реан А.А., Бордовская.Н, Розум.С «Психология и педагогика» СПб.: - Питер 2007.
10. Е.Е.Сапогова Психология развития человека Аспект Пресс 2005 г.
11. www. tdpu. uz
12. www. pedagog. uz
13. www. ziyonet. Uz

Kafedra mudiri

P.f.d. (DSc), professor A.M.Nazarov